

הפורחת בכל יום..

הניוז היומי של דרשו.

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

יום ראשון ב' ניסן תשע"ח | דף היומי בבלי: עבודה זרה סב.
דף היומי בהלכה: מסעיף י' עד סעיף ט"ו. | לוח יומי מקוצר: עמוד צ"א סימן ש"ג.
מוסר: פרק י"ב מ"והנה אצלו" עד אות ב' "גם עצם הענין".
קנין חכמה הלימוד השבועי: פרק ד משנה ז עד משנה יג.

הדף היומי בהלכה

האם מותר ללכת בשבת ברשות הרבים עם נעליים חדשות?

אולם, אם הלכה בנעליים אלו, אפילו זמן מועט, לפני השבת, ומצאה כי הן מתאימות למידתה - רשאית לצאת עמן לרשות הרבים. ובדיקת הנעליים בחנות בטרם רכישתן, כמקובל בימינו - די בה כדי להתיר את ההליכה בהן ברשות הרבים.

[שו"ע שג, יב, ומשנ"ב לב-לג; ביאורים ומוספים דרשו, 20]

כפי שלמדנו פעמים רבות, חכמינו ז"ל אסרו ללבוש בשבת ברשות הרבים פריטי לבוש שהלבושם עשוי להסירם מעליו בעודו ברשות הרבים, ואזי עלול לטעות ולטלטלם ארבע אמות.

מסיבה זו, אסרו חכמים לאשה ללכת ברשות הרבים בשבת כשהיא נעולה בנעליים שטרם וידאה כי הן מתאימות למידתה, מחשש שחוסר ההתאמה יהיה כה משמעותי, עד שתחלץ ברחוב ותטלטלם בידה.

הדף היומי בהלכה

שאינו מתאים לגיל - האם מותר ללבוש בשבת רשות הרבים?

בזמנים עברו, היה איסור זה נוגע גם לשן תותבת נשלפת - שבשן העשויה זהב, אסור היה לצאת לרשות הרבים, כיון שהיא בולטת על רקע שאר השיניים ועשויה לעורר גיחוך, בניגוד לשן כסף שאינה כה בולטת, וכל שכן שן שצבעה לבן, אשר היה מותר לצאת עמהן לרשות הרבים.

[שו"ע שג, יב-יד, ומשנ"ב לח]

כאמור, חכמינו ז"ל אסרו ללבוש בשבת ברשות הרבים עם פריטי לבוש שהלבושם עשוי להסירם ברשות הרבים. מסיבה זו אסרו ללבוש ברשות הרבים פריטי לבוש העשויים לעורר גיחוך, ולהביא לידי כך שהלבושם יסיקם מרוב בושה. פריטי לבוש עשויים לעורר גיחוך כאשר הם משונים במראם, כשהם קרועים, או כשאינם מתאימים כלל לגיל האדם הלבושם.

הדף היומי בהלכה

טבעת אסור לאשה לענווד ברשות הרבים מדאורייתא?

את הטבעת בידה. ואילו טבעת שאין בה חותם, אין איסור מדאורייתא לענודה ברשות הרבים, אלא מדרבנן בלבד, וככל תכשיט אחר שאשה עשויה להסירו על מנת להראותו לחברותיה - שמדאורייתא מותר לענודה ברשות הרבים, וחכמינו ז"ל אסרו זאת. [שו"ע שג, כו-כז; וראה ביאורים ומוספים דרשו, 46-45]

בעבר היה נהוג לחתום מסמכים שונים בחותם שעל גבי טבעת, אשר הורכב מצורה מסוימת, המיוחדת לחותם. טבעת זו, היו עונדים אותה רק האנשים, בעוד טבעת שאין בה חותם - שימשה כתכשיט לנשים בלבד. לפיכך, טבעת שיש בה חותם - היה אסור לאשה לצאת עמה בשבת לרשות הרבים מדאורייתא, כיון שלא היוותה תכשיט עבורה, והיה זה כאילו היא נושאת

הגר"ח קניבסקי שמע את דברי אותו תלמיד חכם, ואמר לו: "בצקת הריאות? מה הבעיה?! הרי עוד מעט אתה צריך למכור את החמץ לגוי, תמכור לו גם את הבצקת הזאת..."

סקיננה בריאותיו. והנה, זמן קצר לאחר החג הגיע התלמיד חכם לביתו של גיסי ובשר לו שהמחלה עברה ואיננה, והרופאים אינם מבינים כיצד אירע הדבר. ההסבר העומד מאחורי סיפור כזה הוא, שאדם הזוכה לכתר תורה וכתר יראת שמים, המלים היוצאות מפיו הן בבחינת סכין החותך כל אשר נקרה בדרכו, וכמו שכותב מרן הגר"א וסרמן הי"ד בביאור הגמרא (כתובות סב ע"ב) בה מסופר על רבי ינאי שקילל את חתנו בטעות. וכשהגר"ח אומר למכור את הבצקת לגוי, ומקיימים את דבריו כלשונם, אלו הן התוצאות... (הגדה של פסח חשוקי חמד)

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א: גיסתי, הרבנית קניבסקי ע"ה סיפרה על לי אברך ת"ח שנכנס לפני חג הפסח אל גיסי מרן הגר"ח שליט"א, וסיפר על לו מחלת 'בצקת הריאות' ממנה הוא סובל, הגורמת לו ייסורים רבים, והפלא הוא שגם הרופאים הטובים ביותר אינם מצליחים לרפאה.

הגר"ח את שמע דברי הת"ח, ואמר לו: "בצקת הריאות?! מה הבעיה? הרי עוד מעט אתה צריך למכור את החמץ לגוי; תמכור לו גם את הבצקת הזאת..." התלמיד חכם ההוא היה אכן חכם; ולא שאל הרבה שאלות. הוא שמע את הדברים יוצאים מפיו של גיסי, והאמין בהם. הוא המתין עד לערב פסח, וכאשר הגיע הרגע שבו מכר את חמצו לגוי, הוסיף בשטר המכירה גם את הבצקת

פניני הפרשה

"שינה האיש את טעמו ואמר לי - ניצחתני, רבי. הצדק עמכם, דוקא עכשיו יש לבנות ישיבה... עודו מדבר, הוציא את ארנקו והושיט לי את הסכום הדרוש לצורך משלוח הטלגרמה"

בקרב לפלוש הנה... כל סוחר ואיש הון מחפש ומנסה כל דרך אפשרית כיצד להוציא מכאן את כספו, ומר חושב להביא הנה את כספו? ובשביל מה? כדי לרכוש גבעה של טרשים? בשביל חלום של ישיבה? אם לקולי ישמע, יקום ויסע לדרום אפריקה אם באמת יש לו שם כסף... ואני - המשיך הרב וסיפר - נעניתי ואמרתי לו: אני מאמין באמונה שלמה כמו שאמר החפץ חיים ש'בהר ציון תהיה פליטה והיה קדש'. אני מאמין באמונה שלמה שרגלי הצר לא תדרכנה בארצנו הקדושה, וכי חובתנו בשעה גורלית זו להקים את התורה. בנה אבנה ישיבה כאשר דיברתי... והנה שינה האיש את טעמו ויאמר אלי - ניצחתני, רבי. שיכנעת אותי באמונה המוצקה שלך, הצדק עמכם... דוקא עכשיו יש לבנות ישיבה... ועודנו מדבר, הוציא מארנקו והושיט לי את הסכום הדרוש לצורך משלוח הטלגרמה. כתוצאה ממשלוח זה התפתחה אחר כך כל השתלשלות הדברים... קמה ישיבת פוניבז' וגם ניצבה. ובכן, סיים הרב מפוניבז', מתוך רגש של הכרת הטוב לאדם זה שהיה לו חלק ב'בראשית ברא' של הישיבה, כש'הארץ היתה תוהו ובוהו, ועכשיו הלך לבית עולמו, הרגשתי חובה שנחלוק לו כולנו כבוד ללוותו אל מקום מנוחתו. (איש לרעהו מתוך 'הרב מפוניבז')

ואם על תודה יקריבנו (ויקרא ז' יב)

יום אחד כאשר חלפה ליד ישיבת פוניבז' הלוויתו של יהודי פלוגי מתל אביב, איש לא ידוע ברבים, נכנס ראש הישיבה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל וביקש מהתלמידים לרדת ולחלוק כבוד אחרון לנפטר.

אף הוא עצמו הצטרף אל המלווים והלך אחרי מיטת האיש עד קרוב לבית העלמין. פה עשה אתנחתא וביקש להשמיע דברים אחדים. זה לא היה הספד במובן הרגיל. הוא רק רצה לסבר את אזנם של בני הישיבה מדוע ביקש מהם להשתתף בהלוויה.

בעצם ימי המלחמה וההשמדה - פתח הרב מפוניבז' וסיפר ברטט - כשהחלה הקמת הישיבה, נזקקתי באופן דחוף לשלוח מברק לידידים ביוהנסבורג - דרום אפריקה, שיטפלו במימוש הנכס שהיה לנו שם ולהעביר הכסף אלי לצורך הבניה. לשם כך נסעתי מבני ברק למברקה של הדואר בתל אביב, אך כשהגעתי לשם אחרי קרוב לשעה התברר לי שאין מספיק מעות ברשותי אפילו כדי מחיר משלוח מברק.

פניתי אפוא לבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי להתפלל שם מנחה. תוך כדי הילוכי עצר אותי אדם זה, הנפטר דנו, ששאלני מדוע אני מדוכא כל כך. שחתי לו את צערי, דברים כהווייתם, והוא השתומם עלי - וכי שף דעתיה? [- יצאת מדעתך?] עכשיו לבנות ישיבה? הלא כולם אומרים שהאויב הנאצי עומד

ענינא דיומא - חודש ניסן

מי שראה עצי פרי ולא בֵּרַךְ 'ברכת האילנות' - האם יברך בפעם הבאה?

- לא יברך שנית בשעה שרואה פריחת עצי פרי. ועץ שפרין אסור בהנאה, כגון עֵרְלָה - יש שהסתפק אם ניתן לברך עליו; יש אוסרים; ויש מתירים, כיון שלדעתם הברכה היא על הבריאה הכללית של העצים והפירות, ואינה מכוונת דווקא לעץ זה. ועץ מורכב - נחלקו הפוסקים אם ניתן לברך עליו. ועץ שהחל להוציא חלק מפירותיו, אך בחלק מענפיו יש פרחים שפירותיהם טרם יצאו - ניתן לברך עליו.

[שו"ע רכו, א, ומשנ"ב א-ה; ביאורים ומוספים דרשו, רכו, 1, 3 ו-6]

הרואה עצי פרי בתקופת פריחתם, דהיינו משלב צמיחת הפרחים שלפני גדילת הפירות ועד סמוך לסיום גדילת הפירות - מברך את 'ברכת האילנות': "ברוך... שלא חָסַר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות, לְהַנִּיחַ בהם בני אדם". ורצוי לברך בעת ראיית שני עצים יחד.

ואין לברך ברכה זו יותר מפעם אחת בכל שנה, ואף אם רואה עצים שונים בכל פעם. ואם לא בֵּרַךְ בשעת הראייה הראשונה - רשאי לברך בעת שרואה את העצים פעם נוספת, אך באופן זה ניתן לברך רק אם טרם גדלו הפירות. וכאמור, יש לברך על עצי פרי, אך מי שטעה וְבֵרַךְ על פריחה של עצי סרק

מדוע מכסים את המדפים במטבח לקראת פסח?

השנה מניחים על השיש או על השולחן סירים חמים - די להם בכיסוי עבה, ואין צורך להכשירם. וחצובת הכיריים - ניתן לכסותה בנייר כסף עבה, לאחר נקיין יסודי, ולהשתמש בה בפסח, ואין צורך להכשירה בליבון, אך יש שהורו כי לכתחילה רצוי לקנות לרכוש חצובה אחרת לפסח. [משנ"ב תנא, קיג ורקטו; ביאורים ומוספים דרשו, 31, 96 ו-100]

ארונות שמאחסנים בהם חמץ, שולחן האוכל, מגירות המקרר ומדפיו, והשיש שבמטבח - אם בדרך כלל אין מניחים בהם ועליהם מאכלים חמים, אין צורך להכשירם לפסח בהגעלה וכדומה, ודי בנקיין יסודי. ואם יש בהם חורים וסדקים יש לכסותם לאחר הנקיין. ורבים נהגו לכסות אף שולחנות שאין בהם חורים וסדקים בשני כיסויים, וכן נהגו לכסות את המדפים שבארונות ובמקרר, ואת השיש. ואף אם במשך

קנין חכמה פרקי אבות

סיכום המהרי"ל דיסקין את חוות דעתו ואמר לאותו יהודי: "אם הבחור מנצל את עתותיו קודש לה' ושוקד על דלתי התורה, לדעתי עליך לגמור את השידוך בכי טוב"

הרחק מהגבול הגשמי. מדובר פה גם אודות עוני ועושר רוחני, כלומר, כל המקיים את התורה מעוני - עני בדעת, עני בכשרון, אינו חריף ועמקן ובכל זאת שוקד על התורה, הוגה בה בהתמדה, מנסה ומשתדל להבין את דברי התורה - מובטח לו שסופו לקיימה מעושר. הוא יזכה לרכוש השגות גדולות בתורה, עיניו תאורנה במאורה של תורה. מסכם רבי יהושע לייב את חוות דעתו: רבי יהודי, שמע נא. אם לאחר בירורן של דברים אותו בחור מנצל את עתותיו קודש לה', שוקד הוא על דלתי התורה, לדעתי עליך לגמור את השידוך בכי טוב, וחז"ל ערבים בעדך כי סופו לקיימה מעושר. עושר רוחני. ומי היה אותו חתן שזכה ברבות הימים שתורתו תתברך? הגאון רבי יוסף זונדל זצ"ל רבה של אישישוק, בעל 'חדרי דעה' ועוד ספרים רבים. (מוסף שבת קודש יתד נאמן, תולדות תשע"ג)

כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר (אבות ד ט)

הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל ראש ישיבת רבי חיים ברלין רגיל היה לספר את הסיפור הבא, בציינו שהשמיע זאת באזני מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל שהתפעל רבות והתעורר הימנו. לפני שנים רבות היה יהודי שבתו הגיעה לפרקה, והוצע לו בחור פלוני. לאחר שחקר ודרש אודותיו שמע שאכן הבחור מבורך במידות טובות והתמדתו בתורה מפליאה. דבר אחד הטרידו, והוא, ששמע שהבחור הוא לא נמנה על החריפים שבישיבתו וכשרונותיו בינוניים. לא ידע האיש לשיט עצות בנפשו, ויסע הלך ונסוע לשאול בעצתו של מרן הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל רבה של בריסק. שטח האיש בפני הרב את הצדדים, ולבסוף נענה הרב ואמר לו: חכמינו ז"ל אומרים במסכת אבות 'כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר'. לדעתי, הוא מוסיף, לא נאמרה הבטחת חז"ל רק בנוגע לעוני ועושר בממון ונכסים. הבטחתם עוברת

קנין חכמה פרקי אבות

בבית החולים אמרו לבחורים כי הפרופסור נסע לוועידה רפואית ואין יודעים מתי ישוב, וסגנו מיומן לא פחות ממנו. בשקט הוסיפו, שהפרופסור כבר לא צעיר, וסגנו הוא הכוכב העולה...

נסעו לבית הרפואה ועברו סדרת בדיקות. נקבע שעליהם לעבור ניתוח. אמרו הבחורים: "אך ורק בידי פרופסור פלוני". נענו הם שאותו פרופסור נסע לוועידה רפואית ואין יודעים מתי ישוב. הניתוח דחוף, וסגנו מיומן לא פחות. בסודי סודות הוסיפו, שהפרופסור אינו צעיר עוד, וסגנו הוא הכוכב העולה, ולמעשה יש להעדיפו. האחד השתכנע, והשני בשלו. הרב אמר פרופסור פלוני, והוא נחוש להמתין לשובו. האחד נכנס לניתוח והשני המתין. לא שינה דעתו. גם כשנתבשר שניתוח חברו הצליח למעלה מן המשוער, חיכה עד לשוב הפרופסור ונתח על ידו. בינתיים חל סיבוך במצב חברו. הניסיונות לייצוב המצב לא הועילו, והשני שהחלים בינתיים מניתוחו השתתף בהלווית חברו, ל"ע. הגיעו הדברים לאוזני רבי ירוחם, שנשאל - האמנם צפה מראש את הסיבוך? כלום רוח הקודש יש כאן? ואולי באמת הסגן נופל מרמתו של הפרופסור? נענה ואמר: "אין כאן אלא סוד אחד: זה ציית וזה לא". (אור דניאל)

ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה (ויקרא ח לו) להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל (רש"י).

מעשה היה בשני בחורים משיבת מיר שהוצרכו לעבור ניתוח. אמר להם רבם הגה"צ רבי ירוחם הלוי זצ"ל: סעו לעיר פלונית, ופנו שם לבית הרפואה. אם יקבעו שיש צורך בניתוח עמדו על כך שפרופסור פלוני ינתח, הוא ולא אחר. בדרככם סורו לעיירה ראדן ובקשו ברכה מצדיק הדור 'חפץ חיים'. אל תעזבו את המקום מבלי לקבל ממנו ברכה. נסעו השניים, ירדו מהרכבת והמשיכו בכרכרה לראדן. כשהגיעו נמסר להם שמפאת חולשתו הרבה אין 'חפץ חיים' מקבל מבקרים. האחד ביקש להמשיך, אך רעהו התעקש. "הרב אמר שלא לעזוב את המקום עד לקבלת ברכה". המתינו בדריכות. מועד צאת הרכבת הבאה קרב ובא, וגם הדרך לתחנה אורכת זמן. נלחץ האחד, אך חברו לא ויתר. לפתע נפתחה הדלת. אפשר להיכנס. נכנסו השניים, ביקשו והתברכו, מיהרו ומצאו כרכרה והגיעו לתחנת הרכבת ברגע האחרון.

בשו"ת 'קול מבשר' מביא מעשה בניצול שואה אשר בעת אמירת קדיש על קרוביו הנספים חגר על מותניו בתור 'גרטל' חבל תליה שהועלה ממחנות ההשמדה, כהתרסה כלפי הגרמנים ימ"ש

חרב התליין שהפכה לסכין שחיטה | פנינים נבחרים על הדף היומי בבלי מתוך גליון 'מאורות הדף היומי'

כדי להפחית את הזלזול בכבודו של מי שהומת על ידי בית דין [ואף אם נאמר שיש בהם איסור הנאה כמשמעות סוגייתנו, גם איסור זה אינו אלא בהרוגי בית דין, כלשון הרמב"ם]. מובן מאליו, כי בזיון זה הינו רק כאשר המוצא להורג הומת על ידי בית דין בשל חטאיו. לא כן, המומת על ידי תליין המלך בשל גחמותיו, וממילא, אין כל איסור להשתמש בחרבו של תליין המלך (עיי בחיד"א "מחזיק ברכה" יו"ד סי' ח').

חרבו של גולית: רבי אברהם אשכנזי [מרבני איזמיר בדור שאחרי החיד"א] מביא בספרו "מעשה אברהם" (יו"ד סי' ו'), ראה מאלפת לכך שכלי נשק שהומת בו אדם אינו אסור בהנאה. בנביא (שמואל א' כ"א/ו) מסופר, כי אחימלך הכהן העניק לדוד את חרבו של גולית, בעת שזה נמלט מפני שאול המלך. גוליית זה, ארכי רוצח היה ורבים נפחו את נשמתם באבחת חרבו, ובכל זאת השתמש בה דוד [יש להעיר, כי שמא לא נהרגו בה אלא נכרים ולא יהודים].

מכל מקום, מעניין לציין את דברי רבי יהודה החסיד (ספר חסידים תתי"ג) הכותב: "סכין אחד מצאו בקבר של הרוגים על קידוש ה', לאחר שנים רבות שחפרו הקבר ומצאו הסכין ורצו לקחת אותו. אמר החכם, במקום שתמצא שם תשימו אותו ואל יהנה בו".

חבל תלייה כאזור לתפילה: בשו"ת "קול מבשר" (שו"ת ח"א סי' נ"ח) מזכיר את דברי היעב"ץ בהקשר ליהודי ניצול שואה, אשר בעת אמירת קדיש על קרוביו הנספים, חבש על מותניו כ"גרטל" חבל תליה שהועלה ממחנות ההשמדה, כהתרסה כלפי הגרמנים ימ"ש, ולדברי היעב"ץ אין ראוי לנהוג כן.

"דהוא גברא דאגר" - עבודה זרה דף סב

מעשה בשוחט מקצועי ומיומן, אשר רחש ליבו לרכוש לעצמו סכין שחיטה מחודד ומלוטש, עשוי ממתכת משובחת ועמידה. לאחר חיפוש ארוך ומייגע רכש הלה את... חרבו של תליין המלך, חידדה, שייפה והשחיזה, והרי לך סכין שחיטה מהודרת. המעשה הובא לפני רבי יעקב אשכנזי, בעל היעב"ץ (שו"ת ח"ב סי' קנ"ח), שקבע כי סכין זו אסורה בהנאה! משום שחפץ שעל ידו נהרג אדם, אסור בהנאה [ולפיכך, אסור לשוחט בה בהמה העומדת למות, משום שהדבר נחשב להנאה. אך שחיטת בהמה בריאה אינה נחשבת להנאה, חולין ח/א, "שולחן ערוך" יו"ד סי' נ].

חפץ שהומת בו אדם אסור בהנאה: ה"פתחי תשובה" (סי' ח') מצייין, כי אכן, מסוגייתנו מוכח לכאורה כדברי היעב"ץ. שכן, בגמרתנו מבואר כי יש לקבור בקרקע את החרב שבה הומת אדם במיתת בית דין, וכמו כן יש לנהוג בעץ אשר עליו נתלה אדם בציווי בית הדין, תוך שהגמרא משווה הלכה זו של קבורת החרב והעץ בקרקע, להלכה הרווחת לגבי חפצים האסורים בהנאה, שיש לקבורם בקרקע כדי למנוע את השימוש בהם. מכך, כותב בעל ה"פתחי תשובה", הסיק היעב"ץ, כי גם את החרב ואת עץ התליה, הורו חכמים לקבור משום שאסור ליהנות מהם, מאחר שחפץ שעל ידו נהרג אדם, אסור בהנאה. אולם, ה"פתחי תשובה" דוחה את הוכחתו של היעב"ץ מסוגייתנו, תוך שהוא מצייין את דברי הרמב"ם (הל' סנהדרין פרק ט"ו הל' ט') המנמק: "שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני". כלומר, חפצים אלו אינם נקברים משום שהם אסורים בהנאה, אלא

החפצים בחיים - חפץ חיים יומי

"כמה אנשים טועים בענין זה, שכששומע אדם לשון הרע ורכילות מהוריו או מאשתו, מקבל זאת כאמת, כי חושב שהם בודאי לא ישקרו לו. וזו טעות גמורה..."

ד: יואל וקסבתר

הצטרפו אלינו ללימוד היומי בספר חפץ חיים

וגם שלא יהיה שום לימוד זכות על אותו אדם, ושיהיה בזה תועלת להבא. והוסיף ה'חפץ חיים' שכמה אנשים טועים בענין זה, שכששומע אדם לשון הרע ורכילות מהוריו או מאשתו, מקבל זאת כאמת, כי חושב שהם בודאי לא ישקרו לו. וזו טעות גמורה, כי לא שייך לומר אפילו על אשתו שנאמנת אצלו כשני עדים, ומלבד זאת צריך שלא יהיה שום צד זכות בדבר, ושיהיה תועלת להבא, ואינו מצוי כמעט במציאות שיתקיימו כל התנאים.

גם לעניין מסיח לפי תומו, כתב שכאשר יראה הקורא את כל התנאים הדרושים כדי שייחשב מסיח לפי תומו, יבין שכמעט קשה למצוא מסיח לפי תומו לדינא, ובפרט שעל פי דין יש ספק גדול ועצום האם מותר להאמין בלב לדבריו של מסיח לפי תומו, ועל כן השומר נפשו ירחק מזה.

דוגמא ל'דברים הניכרים' שמחמתם מותר להאמין לסיפור ששמע [כאמור, רק כשאי אפשר לדון לכף זכות, ובשאר התנאים המוזכרים לעיל] כתב ה'חפץ חיים' לעיל, שאם המספר סיפר את הלשון הרע בפני הנידון, והנידון מנסה לתרץ את עצמו, וניכר מתוך דברי התנצלותו שהדבר הוא אמת, מותר להאמין ולקבל את דברי הגנאי. אופן נוסף: כגון אם נפל חשד על כמה אנשים ששהו בבית אחד, ונגנב חפץ כלשהו, ואחד מהם בוודאי הוא הגנב, אלא שעל כולם לא היה שום דבר הניכר כלל ובחזקת כשרים הם לגמרי, ועל אחד מהם יש דבר הניכר קצת שהוא הגנב, נחשב כדבר הניכר ממש.

הסעיפים הנלמדים בימים אלו עוסקים בדיני קבלת לשון הרע באופנים שונים שבהם יש סיבה לכאורה לקבל את הדברים - או מאדם שנאמן עליו כשני עדים, או מאדם שמסיח לפי תומו, וכן אם יש 'דברים ניכרים' שהדבר אמת. בכל שלושת האופנים הללו, ההיתר לקבל את הדברים ולהאמין להם הוא רק באופן שלא ניתן לדון לכף זכות, וכגון שמספר על פלוני שעבר איסור גמור ומפורסם בישראל. אולם כשניתן לשפוט לכף זכות - כגון שניתן לתלות שעשה את האיסור מחוסר ידיעה, או שאלו דברי גנאי בעלמא וכדומה, בוודאי שאסור לקבל את הדברים.

גם באופן שלא ניתן לדון לכף זכות, מותר להאמין רק אם המספר ראה את הדבר בעצמו, וגם אז אסור לשומע לספר את הדבר לאחרים, ואסור לו לבזות את הנידון בדברים מחמת זה, וקל וחומר להפסידו בממון או להכותו ח"ו. אמנם למעשה, קשה להתיר קבלת לשון הרע גם באופנים הללו, וכפי שמסכמים עניין זה בביאורים ומוספים שבמהדורת 'דרשו' מתוך דברי החפץ חיים כאן ובמקומות נוספים:

לגבי אדם שנאמן עליו כבי תרי, כתב ה'חפץ חיים' שבזמננו הסכימו הפוסקים שאין לומר על אף אדם שהוא נאמן כשני עדים, כי לא ברור לנו הגדר בזה. מלבד זאת לא מצוי אפילו כמעט אחד מאלף שנוכל לומר עליו שנאמנים דבריו אצלנו כשני עדים, שלא יגרע או יוסיף אפילו תיבה אחת בענינים אלו של לשון הרע, שאנשים רבים אינם חושבים זאת לאיסור בעוונותינו הרבים;

"אילו הביא אחד אצלו דבר גנוב מאוצר המלוכה... ורואה שהשוטרים הולכים ומחפשים בכל בית ובית, וכבר הם קרובים אל ביתו - האם היה רוצה לקנותו?"

מתוך לימוד המוסר היומי בספרי החפץ חיים:

וכן בענין הזה, כל מעשה בני אדם יכתב ויחתם, ויבוא במשפט, ובכל פעם ופעם הוא מכין לעצמו עונש קשה ומר לעתיד לבוא, כי מכל לאו ולא נברא מלאך משחית שעתיד להפרע ממנו. והאם כדאי לנפשו לעשות זאת, להביא על עצמו רעה גדולה כזאת בשביל בניו, כשהעונש הוא גדול אלפי אלפים יותר מהעונש שיקבל מהשוטרים הנ"ל?

ולא הותר לאדם חלילה שום איסור קטן בשביל מזונות בניו, וכל איש ישראל מחויב לתת כל אשר לו ולא לעבור על איסור תורה. ואף שעל ידי זה ישאר עני ואביון בלי מזון ומחיה, הוא ובניו ביתו, בכל זאת מחויב הוא לתת כל אשר לו, וכל שכן שלא הותר לו להרויח מהאיסור עצמו."

[תפארת אדם פרק יב]

פעמים רבות אנו מוצאים אנשים המוגדרים כשומרי תורה ומצוות, שפרנסתם כרוכה בעבירה על איסורים שונים דרך קבע, או אף בהחטאת אחרים באיסורים. ואחת הסיבות שאנשים אלו מקלים בדבר, הוא משום פיתוי היצר, שאם לא יעשה כן, תחסר לו פרנסתו להחיות נפשות ביתו.

אך באמת אין זו טענה כלל, כי - "ישער בנפשו, אילו הביא אחד אצלו דבר גנוב מאוצר המלוכה, שהיה אפשר לו להרויח כמה מאות רובל כסף בפעם אחת, ורואה שהשוטרים הולכים ומחפשים בכל בית ובית, וכבר הם קרובים אל ביתו; האם היה רוצה לקנותו? הלא 'צא צא!' יאמר לגנב, ואף אם אשתו תתחנן לו ותפציר שיקנה, כי ימצא בזה הרווחה לביתו, הלא יאמר לה: הלא תראי כי השוטרים יבואו מהר לביתי, והאם תרצי שאפך חוק המלך ואפלא בבית האסורים, ואענש בעונש קשים ומרים עבורי? אינני מחויב בך?"

פרשת השבוע

"כאשר חלפו יומיים שלושה ביקשתי לעזוב למקום אחר כדי להקל עליו, אך הדבר כאב לו. שאלתי אותו: כיצד אהיה עליך למעמסה? מניין יהיה לך אוכל לשבת בשביל בני ביתך וגם לאורחים?"

עדותו של הגר"א זי"ע על סעודת השבת המרוממת שזכה לה בימי גלותו, ומה היה תפריט סעודת השבת של הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לאחר נישואיו בנימין גולד

ואהבהת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד (ויקרא ח, ג)

אחר, כדי להקל עליו, אך הדבר כאב לו, ואז שאלתי אותו: "כיצד תרצה כי אהיה עליך למעמסה? מנין לך אוכל לשבת בשביל בני ביתך וגם לאורחים?" היהודי הסביר לי: "אכן, נכון שאין לנו פרוטה, אבל רעיית הולכת מידי ערב למקום טחינת הקמח, והיא מקבלת רשות לאסוף את הסובין הנושרים ליד הריחיים, שהיא הפסולת האמורה להיזרק לאשפה, וכך יש לנו ב"ה כמות מספקת של סובין וקליפות, ובמעשי ידיה היא אופה לחם טרי מידי יום, והעניים הרעבים אוכלים לשובע והנאתם רבה מסעודה זו, הם אוכלים דיים לחם טרי." "ומה עם שבת?" שאלתי.

והוא ענה לי: "היום יום חמישי, רעיית עובדת מבוקר עד הערב במריטת נוצות ליד מקום שחיטת העופות, ובשכר זאת נותנים לה השוחטים את ראשי התרנגולים והרגלים בשפע, ואכן גם אם לא אוכלים את הראש וחלקי הרגלים, אבל ברוך השם היא יכולה לשפות על הכירה שני סירים גדולים של מרק עוף נקי. מקדירה אחת אוכלים בליל שבת, ומהקדירה השניה בשבת בבוקר, וכולם שבעים ומרוצים."

סיים הגאון, "נשארתי לשבת, וכמדומה כי מעולם לא ראיתי אדם שמח בחלקו כמוהו. הוא שר וזימר לכבוד שבת, ועניים סביב שולחנו. למד תורה בשמחה כאחד מעשירי תבל. כזו הסתפקות במועט לא ראיתי!"

מעניין להביא גם מה שמספרים על חיי הצניעות וההסתפקות במועט של מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, שלאחר נישואיו, כשכיהן בשיבת כפר סבא, לא ניתנו במשך חודשים ארוכים מלגות כלל, ובבית היתה ממש חרפת רעב. כששאלוהו מה אכלו בשבת, ענה: שהדבר היחיד שהיה מצוי אז למאכל היו חצילים, והמנה הראשונה היתה חצילים בטעם דגים, מנה שניה חצילים בטעם מרק, ומנה עיקרית חצילים בטעם עוף.

כך גדל רבן של ישראל, שכידוע בעשרות השנים האחרונות לא הכניס לפיו אלא פרווי לחם בדיסה, וזירתו הצנועה להפליא, היא לנס בעיני כל רואיה, איך וכיצד אפשר לגדול גם בדור של מותרות ופינוקים...

פסוק זה הוא אחד מן המקומות בתורה שהחזיק מועט את המרובה, כך כתב רש"י על דברי הפסוק! המשכן, שגודלו היה פחות מחמשת אלפים אמות מרובעות - החזיק בתוכו את כל קהל עדת ישראל שמספרם היה שישים ריבוא!!! הקשה על כך החתם סופר, מה בא נס גדול זה ללמדנו? ומדוע אירע נס זה דוקא בחנוכת המשכן?

וביאר החתם סופר, כי המשכן שזה עתה חנכו, הוא מקום עבודת ה', ובזה בא ללמד לדורות עולם, כי עבודת ה' - אין היא תלויה בעושר וברחבות, אלא אף במקום קטן וצר לא יאמר אדם: 'צר לי המקום ואיני חייב בעבודה', אף במקום עוני וצער, אל יאמר: 'איני יכול!'

עניין זה בא ללמדנו, שבמשכן נכנסו כל ישראל אף שהיה המקום צר, כי עבודת ה' היא בכל מקום ובכל זמן, ולא יחפש לו האדם מותרות, לא במאכל ולא במשתה לא בדירה ולא במלבושים, כי העבודה היא פנימית ואינה תלויה כלל במקום ובזמן, בעושר ובכבוד!!

...

תשתית חייהם של גדולי הדורות התבססה על הסתפקות במועט. מה רבה החשיבות בסיפור שסיפר הגר"א עצמו, על האושר הגדול של ההסתפקות במועט שחזה הוא בימי גלותו, וכפי שסיפר לבניו [מובא בספר 'המגיד' לרבי שלום שברון]:

וכך סיפר הגר"א לילדיו: ביום אחד בימי גלותי, התאכסנתי בביתו של יהודי. מיד כאשר נכנסתי, ראיתי עניות משוועת, אך הוא קיבלני בכזו שמחה שאין לתאר. בשולחן הרעוע שבחדרו, ישבו עוד אורחים נוספים מלבדי, יהודים שהיו רעבים לחם, ובעל הבית היסב עמהם בראש השולחן ושמחתו גדולה, אכלו לחם חם, לחם ומים בלבד, והאושר היה רב, הסתפקות במועט בתכלית! כאשר חלפו יומיים שלושה לקראת שבת, ריחמתי עליו וביקשתי לעזוב למקום